

مجله حقوق

دوفصلنامه

دوره ۴، شماره ۹، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

بررسی راهکارهای حقوقی استخراج و معامله ارزهای دیجیتال و رمز پایه (مجازی):

خلأهای حقوقی و راهکارهای پیشنهادی * شیما نادری، مجید مطلبی

و اکاوی مبانی فقهی فور و تراخی در اخذ به شفعه * مرتضی رحیمی

دستاوردها و چالش های تعدد و تکرار جرم در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

مصوب ۱۳۹۹ با رویکرد کاربردی * ابوالفتح خالقی، زهرا میرزانی

آثار قرارداد انتقال تکنولوژی در حقوق ایران * افشین مجاهد

تبیین اصل اطلاع رسانی در پرتو آیین رضایت قبلی کنوانسیون روتردام ۲۰۰۳

* محمد مبینی فر، مرضیه فتحی برناجی

جایگاه کمیسیون های حل اختلاف در دعاوی فی مابین سپاه پاسداران انقلاب و شهرداری تهران

* محمدرضا یزدی، مجتبی سالک رازی

آثار و شرایط اعاده دادرسی در حقوق ایران و فرانسه * سید جعفر هاشمی باجگانی، محمدرضا بوربور

آثار فسخ نکاح در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان * میثم سبحانی

تحلیل ساختار حقوق کودک در ایران: بررسی مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک بر مبنای

پیمان نامه جهانی حقوق کودک * مریم شعبان

رابطه توهین و آزادی بیان در پرتو قانون مجازات اسلامی و قانون مطبوعات * امیرحسین قضائی علمداری

اصول و قواعد حاکم بر اخلاق حرفه ای در شغل وکالت * رستم علی اکبری، یاسر شاکری

تکثرگرایی دینی در قانون مجازات اسلامی * محسن حمیدی پور

آثار و شرایط دادرسی غیابی در حقوق ایران و فرانسه * سید جعفر هاشمی باجگانی، مصطفی افضلی گروه

مسئولیت کیفری دولت ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری های منطقه ای و بین المللی * سجاد طیبی

تحلیل عملکرد دیوان بین المللی دادگستری در پرونده نقض عهدنامه مودت ۱۹۵۵ میان جمهوری اسلامی ایران

و ایالات متحده آمریکا * محمد ستایش پور، عیسی پودات

چالش های فلسفی، مفهومی تروریسم در مواجهه با حقوق بشر * نوروز کارگری

تحلیل اقتصادی آثار جاتی ناشی از استفاده اموال با مطالعه حقوق ایران * یداله دادگر، اکرم احسانی

کارکردها و چالش های میانجیگری در ایران (با نگاهی به برخی از کشورهای اروپایی و اسناد بین المللی)

* سید عباس موسوی

حریم خصوصی در نظام حقوقی ایران و اسلام * علی اکبری، مهدی فلاحیان

حقوق زندانیان از منظر فقه امامیه و حقوق ایران با نگاهی به اسناد بین المللی * غلامرضا ایزدپناه، وجیهه ایزدپناه

تحلیل ترور دانشمندان هسته ای ایران از منظر حقوق داخلی و بین الملل * محمدخلیل صالحی، محمد سلمانی فرهمند

آثار قرارداد بیعه عمر از منظر فقه امامیه و حقوق ایران * سید سجاد خالونی تفتی

حمایت از قضات ادارات در عصر سیاسی سازی: ارزیابی استقلال قضائی و ثبات رأی در دادرسی اداری * رضا طجرلو،

محمدجواد شفق، فاطمه مافی

حقوق بزه دیدگان و بزه کاران در قانون آئین دادرسی کیفری فرانسه: نقدها و چالش ها * صادق فتیلی، ابراهیم مقدم

بررسی و تحلیل تعهد به رعایت احتیاط در حقوق کامن لا * رضا حسین گندمکار، فرزاد کریمی کلمتی

مطالعه تطبیقی ارزیابی هزینه جرم در حقوق کیفری و فقه شیعه * اسماعیل کشکولیان، مهدی نقوی

در آمدی بر نظریه شخصیت حقوقی در فقه امامیه * سید علیرضا امین

بررسی ارکان مسئولیت مدنی شهرداری ها در رویه قضائی * سید وحید میرنظامی، فائزه بهادر

جبران خسارت محکومان بی گناه در حقوق ایران و آمریکا * احمدرضا کنارکوهی، سلامه ابوالحسنی

اهمیت ایجاب در قانون مدنی ایران و اصول قراردادهای تجاری بین المللی * مرتضی جوان سرند

Functions and Challenges of Mediation in Iran (Looking at Some European Countries and International Documents)

کار کردها و چالش‌های میانجیگری در ایران (با نگاهی به برخی از کشورهای اروپایی و اسناد بین‌المللی)

Sayyed Abbas Mousavi

Retired Supreme Court Judge, University Lecturer, PhD in Private Law

سید عباس موسوی

قاضی بازنشسته دیوان عالی کشور، مدرس دانشگاه، دکتری حقوق خصوصی
amousavi50@yahoo.com

Abstract

According to the first paragraph of Article 156 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran, one of the duties of the judiciary is to "investigate and issue verdicts on grievances, violations, complaints, settling lawsuits and resolving hostilities." The failure of the traditional criminal justice system to reduce crime and criminal behavior and the emergence of new perspectives on restorative justice has led to the emergence of the institution of mediation in criminal policy and has been gradually gaining importance in international and regional instruments and national laws since the 1970s. Be. The formal acceptance of this institution and its relative success in compensating for the damages caused by the crime have encouraged the ordinary legislator to use the capacity of "mediation" as one of the methods of resolving disputes and resolving hostilities. Article 82 of the Code of Criminal Procedure allows judges to refer cases for sixth, seventh, and eighth degree criminal offenses to the Dispute Resolution Councils or a person or institution for mediation at the request of the accused and with the consent of the private plaintiff. The mediator can reach a compromise within three months by negotiating and providing the necessary recommendations between the parties and finally reporting the result to the relevant judge. This period can be extended for another three months. Despite all the obstacles and concerns in the success of mediators in achieving the valuable goals of criminal justice, the legislator's positive response to mediation is commendable and paints a bright future for it. This article examines the various aspects of mediation in Iranian criminal law with a look at the law of some European countries and international documents.

Keywords: Mediation, Restorative Justice, Criminal Policy, Iran, International Documents.

چکیده

مطابق بند اول اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران یکی از وظایف قوه قضائیه «سیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعديات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات» اعلام شده است. شکست سیستم عدالت جنائی سنتی در کاهش جرایم و رفتارهای مجرمانه و ظهور دیدگاه‌های جدید درباره عدالت ترمیمی باعث ظهور نهاد میانجیگری در سیاست جنائی شده است و در حال کسب اهمیت تدریجی خود در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای و قوانین کشورهای مختلف از دهه ۱۹۷۰ می‌باشد. پذیرش رسمی این نهاد و موفقیت نسبی آن در جریان خسارات ناشی از جرم، قانونگذار عادی را به استفاده از ظرفیت «میانجیگری» به عنوان یکی از شیوه‌های حل و فصل دعاوی و رفع خصومات تشویق نموده است. در ماده ۸۲ قانون آئین دادرسی کیفری قضات مجاز شده‌اند در مورد جرایم تعزیری درجه شش، هفت و هشت به درخواست متهم و موافقت شاکی خصوصی موضوع را جهت سازش به شوراهای حل اختلاف یا شخص یا موسسه‌ای برای میانجیگری ارجاع دهند. میانجیگر می‌تواند در مهلت سه ماهه با مذاکره و ارائه توصیه‌های لازم بین طرفین سازش برقرار کند و در پایان نتیجه را به قاضی مربوطه گزارش نماید. مهلت مزبور برای سه ماه دیگر قابل تمدید است. علیرغم همه موانع و نگرانی‌های مزبور در موفقیت میانجیگران جهت تحقق اهداف ارزشمند عدالت جنائی، پاسخ مثبت قانونگذار به میانجیگری قابل تحسین است و آینده روشنی را برای آن ترسیم می‌کند. مقاله حاضر جنبه‌های مختلف میانجیگری را در حقوق کیفری ایران با نگاهی به حقوق برخی از کشورهای اروپایی و اسناد بین‌المللی مورد بررسی قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی: عدالت ترمیمی، سیاست جنائی، میانجیگری، ایران، اسناد بین‌المللی.

ارجاع:

موسوی، سید عباس؛ (۱۴۰۰)، کارکردها و چالش‌های میانجیگری در ایران (با نگاهی به برخی از کشورهای اروپایی و اسناد بین‌المللی)، تمدن حقوقی، شماره ۹.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

فکر بهبود نظام کیفری و پاسخ بهتر به بزه و کنترل رفتار ناهنجار و کاهش آمار و جمعیت کیفری از دهه ۱۹۷۰ میلادی و در پی فترت حاصل از جنگ دوم جهانی و آثار ناشی از جنایات علیه بشریت، جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان وقت را به خود مشغول نمود. ادامه راه «مارک آنسل»^۱ از سوی خانم «میری دلماس - مارتی»^۲ استاد سیاست جنائی دانشگاه لیل و سپس پاریس البته با تمرکز بر حقوق بشر و آموزه‌های جدید، سبب ورود مفاهیم تازه‌ای بر پایه «عدالت ترمیمی»^۳ در حقوق کیفری شد.

نضج اندیشه‌های جرم‌شناسان معاصر و تحول بنیادین در حقوق کیفری داخلی توسط گروهی از اندیشمندان این رشته با هدایت دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی استاد فرهیخته و معمار جرم‌شناسی نوین، علاوه بر فضای مطالعاتی و محافل علمی به تدریج به متون قانونی و درون حاکمیت رسوخ نمود. تبیین و انتقال آموزه‌های اساتید بزرگی چون «مارک آنسل»، «ژان پرادل»^۴، «برنار بولوک»^۵، «کریستین لازرژ»^۶ و خانم «میری دلماس - ماری» و دیگر بزرگان جرم‌شناسی و حوزه سیاست جنائی طی سه دهه گذشته علوم

1- Ancel.Marc

2- Delmas-Marty (Mireille)

3- Restorative justice

4- Jean.Pradel

5- Bernard Bouloc

6- Christine Lazerges

جنائی کشور را متحول ساخت و بالاخره با وضع ماده ۸۲ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و پذیرش رسمی میانجیگری^۷ پاداش فعالیت مستمر این گروه از سوی قانونگذار ایران اعطاء شد.

میانجیگری از دیرباز در جامعه ایران به انحاء و اشکال مختلف ولی به صورت غیررسمی وجود داشته است. حسن اعتمادی که نسبت به برخی از افراد در جامعه وجود دارد و منشاء این حسن اعتماد عدالتی است که در فرد مورد اعتماد ملاحظه می‌شود زمینه گرایش افراد به پذیرش میانجیگری را فراهم می‌آورده و به اصطلاح افراد سعی می‌کردند به صورت کدخدامنشی یا ریش سفیدی اقدام به حل و فصل اختلافات کنند. هنوز هم می‌توان رگه‌هایی از این شیوه حل و فصل اختلافات را در جامعه یافت. حتی می‌توان گفت پیش‌بینی میانجیگری به صورت رسمی در یک متن قانونی و ساختارمند از نظر حقوقی دلالت بر تحولات اجتماعی در زمینه رو به ضعف نهادن همبستگی‌های اجتماعی در این مورد است که خود حاصل رشد صنعتی جامعه و متحول شدن آن از شکل سنتی به شکل شهری است. با این حال باید منتظر ماند تا در عمل مقامات قضائی با ابراز اعتماد به میانجیگران به خصوص میانجیگران بخش خصوصی زمینه گسترش و پویائی این نهاد را در جامعه فراهم نمایند.

اگرچه دخالت میانجیگر در رسیدگی‌های کیفری و کمک به سیستم عدالت کیفری می‌تواند نتایج مثبتی همانند جبران بهتر خسارات ناشی از جرم، بازاجتماعی متهم و بازگشت وی به جامعه و سازش بین طرفین و سرانجام کاهش دعاوی و آمار کیفری را به دنبال داشته باشد، اما به خاطر برخی موانع فراساختاری و شخصی، حضور فعال و موفقیت این نهادها را نمی‌توان تضمین نمود. موانعی همانند فقدان فرهنگ مناسب و زمینه‌های اجتماعی در جامعه ایران، اعتماد پایین دستگاه قضائی به بخش خصوصی جهت تحقق اهداف عدالت کیفری، فقدان تخصص کافی میانجیگران در مدیریت دعاوی و ظرافت آئین رسیدگی قضائی کیفری می‌تواند میزان موفقیت این نهاد را کاهش دهد.

با این مقدمه کوتاه به بیان جنبه‌های مختلف میانجیگری می‌پردازیم و مطالب این مقاله را در سه گفتار مورد بررسی قرار می‌دهیم. در گفتار اول از مفهوم و منابع قانونی میانجیگری و در گفتار دوم از آثار و نتایج میانجیگری و در گفتار سوم از موانع پیش‌روی میانجیگری صحبت می‌کنیم.

۱- مفهوم و منابع قانونی میانجیگری

۱-۱- مفهوم میانجیگری

آشنائی با تعریف میانجیگری ملازمه با تبیین «عدالت ترمیمی» دارد. از بانیان بزرگ این تأسیس دکتر «مارتین رایت»^۸ است که عدالت ترمیمی را حاصل مشارکت همه اشخاص دخیل در حادثه مجرمانه مثل بزه‌دیده، بزه‌کار، وابستگان آن‌ها و نمایندگان جامعه و مقامات عدالت کیفری در جهت ترمیم و بهبود وضعیت «بزه‌دیده»^۹ و بازپذیری اجتماعی بزه‌کار معرفی می‌کند (Guilbot, 1992, 52) (Lazerges, 1992, 60). پذیرش مسئولیت، پیدا کردن راه حل‌ها، تبعیت از توافقنامه‌ها و احترام به آن‌ها و حفظ صلح برخی از ویژگی‌های اصلی میانجیگری و عدالت ترمیمی هستند (Zehr, 1990, 75) (Bonafé, 1992, 51).

میانجیگری یک پروسه حاصل از مشارکت بزه‌کار- بزه‌دیده و شخص ثالث یا مؤسسه‌ای به نام میانجیگر برای مذاکره به منظور توافق و تصمیم‌گیری راجع به آثار و نتایج حاصل از بزه و چگونگی جبران آن و تبیین مسئولیت بزه‌کار و کیفیت اعمال آن است. در بند الف ماده یک آئین‌نامه میانجیگری در امور کیفری آمده: «میانجیگری؛ فرآیندی است که طی آن بزه‌دیده و متهم با مدیریت میانجیگر در فضای مناسب در خصوص علل، آثار و نتایج جرم انتسابی و نیز راه‌های جبران خسارت ناشی از آن نسبت به بزه‌دیده و متهم گفتگو نموده و در صورت حصول سازش، تعهدات و حقوق طرفین تعیین می‌گردد.»

میانجیگر به عنوان شخص ثالث یا مؤسسه‌ای مردمی علاقمند به همکاری با سازمان رسمی کیفری در این جریان تلاش می‌کند زمینه مذاکره و مواجهه دوطرف بزه را فراهم ساخته ضمن آشنائی با اصل ماجرا و چگونگی حل و فصل آن و انتقال دیدگاه‌ها و نظرات دوطرف به هم و ارائه نقطه نظرات خود ابتدا با کاهش آلام و نفرت فی‌مابین به ویژه بزه‌دیده و تسلی روحی و نیز تفهیم مسئولیت اخلاقی و قانونی ناشی از ارتکاب بزه به بزه‌کار، گام‌های اولیه را برداشته و سپس بذریع «سازش»^{۱۰} را با کوشش فراوان و برقراری جلسات متعدد و گفت‌وگوی رودررو یا با واسطه حتی با استفاده از وسایل ارتباطی و اینترنت و فضای مجازی غرس نموده و در نهایت با پیدایش یک راه حل مطلوب و مقبول طرفین، توافق ایشان را رقم زند.

۱-۲- رهیافت میانجیگری در حقوق و متون قانونی خارجی

ظهور اندیشه‌های نو در نكوهش اختیار مطلق نمایندگان قدرت عمومی و دستگاه حاکمیتی در «پیشگیری»^{۱۱} و مقابله با بزه و کنترل آن و ضرورت «قضادائی»^{۱۲} از طریق تفویض حل حداقل برخی

8- Martin Wright

9- Victim

10- Compromise

11- Prevention- prophylaxie.

12- Diversion-pèjuridicidrisation.

اختلافات ناشی از ارتکاب بزه به اشخاص و مؤسسات مردم نهاد در چهارچوب سیاست جنائی «عدالت کیفری مشارکتی»^{۱۳} در دهه‌های آخر قرن بیستم زمینه‌های پیدایش مفهوم نهاد میانجیگری را به وجود آورد.

نهاد میانجیگری و میانجی‌فرانسوی با الهام از مدل «آمبودسمن»^{۱۴} در کشورهای اسکانندیناوی به وسیله قانون ۳ ژوئیه ۱۹۷۳ ایجاد شد (لازرژ، ۱۳۹۶، ۸۰). آئین‌های میانجیگری و داوری در چهارچوب اختلافات جمعی کار در قانون کار هم پیش‌بینی شد^{۱۵} (لازرژ، ۱۳۹۶، ۸۱). مجوز میانجیگری در حال حاضر از ترکیب اصلاحیه‌های قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۹۹۹-۱۹۹۳ و تصویب‌نامه‌ها و بخش‌نامه‌ها و رویه عملی کارکرد مؤسسه ملی حمایت از بزه‌دیده و میانجی‌گری است (Miers, 2001, 13). در مناطق مختلف انگلستان در سطح کلی مؤسسات و سازمان‌های متعددی در زمینه میانجیگری فعال هستند که از جمله می‌توان به «سرویس میانجیگری بریتانیا»^{۱۶} «سازمان میانجیگری اجتماعی آکسفورد»^{۱۷} و «اتحادیه عدالت ترمیمی»^{۱۸} اشاره نمود. میانجیگری به عنوان مداخله حل مشکل باید در ارتباط مستقیم با بحث مربوط به اهداف سیستم عدالت کیفری مورد توجه قرار گیرد. با تأکید بر گفتگو بین بزه‌دیده و بزه‌کار می‌توان با کمک میانجیگر راه حل مشترکی را به دست آورد. در این راه ترمیم، جبران و برخی اوقات حتی مصالحه با ارزش‌های اساسی اقدام کیفری تبدیل می‌شوند (Zehr, 1990, 17). قانونگذار رومانی میانجیگری را در امور کیفری اعمال کرده است. مواد ۶۷-۷۰ قانون شماره ۱۹۲ در مورد میانجیگری مصوب ۲۰۰۶ متضمن مقررات خاص در مورد میانجیگری در امور کیفری است که توجه خاصی را به میانجیگری در امور کیفری مبذول داشته است.

اگر طرفین پیش از شروع رسیدگی کیفری اختلاف خود را از طریق میانجیگری حل و فصل نمایند، بزه‌دیده دیگر نمی‌تواند مقامات تعقیب کیفری یا محکمه بدایت را از جرم ارتكابی مربوطه آگاه نماید. در مواردی که میانجیگری در طی مدتی که شکایت کیفری شروع شده، آغاز می‌شود، مرور زمان در طی مدت میانجیگری به حالت تعلیق در می‌آید. اگر طرفین اختلاف مصالحه نمایند دخالت مقامات تعقیب کیفری یا محکمه بدایت دیگر ضروری نیست. در صورت عدم مصالحه طرفین، بزه

13- Participatory criminal justice

14- Ombudsman

۱۵- مواد ۱-۵۲۴ و ۱-۵۲۵ قانون کار فرانسه

16- UK mediation service

17- Oxford community mediation

18- Restorative justice consortium

دیده می‌تواند در مهلت قانونی پرونده تشکیل دهد که در این صورت مرور زمان از تاریخ محتمله شدن فرآیند میانجیگری شروع خواهد شد (Acta Universitatis George Bacovia. Juridica)

قطعنامه شورای اقتصادی اجتماعی سازمان ملل متحد با نام «توسعه میانجیگری و قواعد عدالت ترمیمی در دستگاه عدالت کیفری» (Ecosoc RES, 1999, 23) اولین سند بین‌المللی در این موضوع است که در آن ناتوانی دستگاه عدالت کیفری سنتی در کنترل کارآمد جرایم جزئی و کوچک مخمل آسایش و امنیت شهروندان و ضرورت حضور نهاد میانجیگری مورد تأکید قرار گرفت. «پیش‌نویس اصول اساسی اعمال برنامه‌های عدالت ترمیمی در موضوعات کیفری» (Ecosoc RES, 2000, 25) و «اعلامیه اصول اساسی عدالت برای قربانیان جرم و قربانیان سوءاستفاده از قدرت» (Recomondation. No85) به ترتیب مصوب ۲۰۰۰ و ۱۹۸۵ اسناد دیگر حاکی از نگرانی سازمان ملل متحد از وضع بغرنج قربانیان جرم و سوءاستفاده از قدرت است. توصیه به قضازدائی و استفاده از میانجیگری در اسناد متعدد شورای اروپا نیز به چشم می‌آید. توصیه‌نامه «سازگاری در اعمال کیفرها» (Rec. No. R92) و «قواعد اروپائی مربوط به ضمانت اجراهای اجتماعی و اسناد مربوط به آن» (Rec. (No) 92) 16 مصوب ۱۹۹۲ موجب شد قدم‌های جدی برای بسط و نهادینه شدن این نهاد برداشته شود.

۱-۳- اقبال قانونگذار ایران به میانجیگری

توجه عمیق حقوق اروپائی و اسناد منطقه‌ای و جهانی به این موضوع و آثار مثبت این رویکرد و آمار فزاینده حل و فصل منازعات ارجاع شده به اشخاص و نهادهای میانجیگر در دیگر کشورها و زمینه فقهی و آموزه‌های دینی به ویژه با تعبیری مثل «عفو» و «مصالحه» و تشویق به حل و فصل کدورت و اختلاف بین مردم سبب رویکرد مقنن ایران به این تأسیس شد. آیه شریفه «۱۷۹»^{۱۹} سوره مبارکه بقره در باب گذشت از قصاص و آیه شریفه «۱۰»^{۲۰} سوره مبارکه حجرات، مستلزم وجود عناصر و نهادهائی با حسن نیت و تشویق به مصالحه اطراف اختلاف است.

طرح تشکیل «خانه‌های انصاف و حقوق»^{۲۱} در سال ۱۳۴۱ به صورت آزمایشی و تصویب آن در سال ۱۳۴۴ و ۱۳۴۷ و ۱۳۵۶ و قانون شورای دآوری مصوب ۱۳۴۵ پیش از انقلاب اسلامی و پیش‌بینی قاضی تحکیم بر اساس ماده «۶»^{۲۲} قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳ و تصویب

۱۹- وَ لَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ. و ای خردمندان شما را در قصاص زندگانی است باشد که به تقوا گرایید.

۲۰- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَتِكُمْ. در حقیقت مؤمنان با هم برادرند پس میان برادران تان را سازش دهید.

21- Justice and Law house

۲۲- ماده ۶: طرفین دعوا در صورت توافق می‌توانند برای احقاق حق و فصل خصومت، به قاضی تحکیم مراجعه نمایند.

آئین‌نامه اجرایی آن (هرچند در عمل محدود به دادرسی مدنی بود) مصوب ۱۳۸۱ و سپس قانون شوراهای حل اختلاف قدم‌های جدی قانونگذار در این رهگذر بوده است.

طبق ماده ۱ قانون خانه‌های انصاف مصوب ۱۳۵۶/۳/۲۵ «رسیدگی به دعاوی و امور معین در این قانون و حل و فصل اختلافات ساکنان روستاها به عهده خانه‌های انصاف خواهد بود که به وسیله وزارت دادگستری در حوزه هر روستا و یا مجتمعی از چند روستای مجاور تشکیل شده و یا می‌شود.» خانه‌های انصاف علاوه بر صلاحیت رسیدگی بر برخی امور مدنی طبق ماده «۱۴»^{۲۳} در برخی امور کیفری نیز واجد صلاحیت شناخته شده بودند. طبق بند ۴ ماده ۱۴ قانون خانه‌های انصاف، یکی از اختیارات خانه‌های انصاف در امور کیفری ایجاد سازش بین طرفین بوده است. این امر منوط به مراجعه و درخواست طرفین بود و خانه انصاف تکلیفی نداشت که از طرفین بخواهد سازش کنند، هرچند منعی هم برای این کار وجود نداشت.

به هر حال مقنن به تدریج توصیه عدم تمرکز حاکمیت در امر قضا و واگذاری بخش‌های کوچک پروسه مدنی و کیفری به بخش‌های غیرحکومتی را در دستور کار قرار داد تا این که در سال ۱۳۹۲ قدم جدی را در حوزه کیفری با وضع ماده «۸۲»^{۲۴} قانون آئین دادرسی کیفری برداشت.

۲۳- ماده ۱۴: در امور جزایی صلاحیت خانه انصاف به شرح زیر است: ۱- رسیدگی و صدور حکم در امور خلاقی طبق آئین‌نامه‌ای که وزارت دادگستری تصویب می‌نماید. جزای جرائم خلاقی برحسب اهمیت و تأثیر آن در روستاها بین یکصد تا یک هزار ریال در نظر گرفته خواهد شد. ۲- مراقبت در حفظ آثار جرم. ۳- جلوگیری از فرار متهمین در جرائم مشهود و اعلام فوری مراتب به نزدیک‌ترین مرجع قضائی یا مأموران انتظامی. دهبان مکلف است دستورخانه انصاف را برای جلوگیری از فرار متهمین اجرا کرده بلافاصله موضوع را به نزدیک‌ترین مرجع قضائی یا مأموران انتظامی گزارش داده متهم را معرفی و تحویل نماید. ۴- مذاکره به منظور ایجاد سازش بین طرفین در جرائم در صورت مراجعه هر یک از طرفین.

۲۴- ماده ۸۲: در جرائم تعزیری درجه شش، هفت و هشت که مجازات آن‌ها قابل تعلیق است، مقام قضائی می‌تواند به درخواست متهم و موافقت بزه‌دیده یا مدعی خصوصی و با اخذ تامین متناسب، حداکثر دو ماه مهلت به متهم بدهد تا برای تحصیل گذشت شاکی یا جبران خسارت ناشی از جرم اقدام کند. همچنین مقام قضائی می‌تواند برای حصول سازش بین طرفین، موضوع را با توافق آنان به شورای حل اختلاف یا شخص یا مؤسسه‌ای برای میانجیگری ارجاع دهد. مدت میانجیگری بیش از سه ماه نیست. مهلت‌های مذکور در این ماده در صورت اقتضاء فقط برای یک‌بار و به میزان مذکور قابل تمدید است. اگر شاکی گذشت کند و موضوع از جرائم قابل گذشت باشد، تعقیب موقوف می‌شود. در سایر موارد، اگر شاکی گذشت کند یا خسارت او جبران شود و یا راجع به پرداخت آن توافق حاصل شود و متهم فاقد سابقه محکومیت موثر کیفری باشد، مقام قضائی می‌تواند پس از اخذ موافقت متهم، تعقیب وی را از شش ماه تا دو سال معلق کند. در این صورت مقام قضائی متهم را با رعایت تبصره‌های ماده ۸۱ این قانون حسب

در مورد ماده ۸۲ توجه به این نکات لازم است: جرم باید از جرایم تعزیری درجه شش، هفت و هشت باشد؛ مدتی که برای میانجیگری تعیین می شود حداکثر سه ماه است و برای یک بار دیگر قابل تمدید است؛ جرم باید از جرایمی باشد که مجازات آن قابل تعلیق است. اساساً مجازات جرایم تعزیری درجه شش، هفت و هشت قابل تعلیق است مگر این که از جرایم موضوع ماده ۴۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ باشند؛ نقش میانجیگری را می توان به شورای حل اختلاف، هر شخص حقیقی یا حقوقی یا موسسات واگذار کرد. در واقع این اشخاص بین شاکی و متهم داوری می کنند؛ اگر جرم از جرایم قابل گذشت باشد و شاکی اعلام رضایت کند تعقیب کیفری موقوف می شود والا تعقیب ادامه می یابد؛ همانند تعلیق تعقیب، میانجیگری نیز می تواند ناظر به جرایم قابل گذشت و غیر قابل گذشت باشد. اگر جرم از جرایم قابل گذشت باشد و نتیجه میانجیگری اعلام گذشت شاکی خصوصی باشد تعقیب کیفری موقوف می شود و اگر از جرایم غیر قابل گذشت باشد می تواند زمینه تعلیق تعقیب را توسط دادستان فراهم کند.

حکم این ماده از تأسیسات بسیار خوبی است که در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ پیش بینی شده و می تواند به کاهش جمعیت کیفری زندان کمک کند. طبق ماده ۸۳ قانون مذکور «نتیجه میانجیگری به صورت مشروح و با ذکر ادله آن طی صورت مجلسی که به امضای میانجیگر و طرفین می رسد، برای بررسی و تأیید و اقدامات بعدی حسب مورد نزد مقام قضائی مربوط ارسال می شود. در صورت حصول توافق، ذکر تعهدات طرفین و چگونگی انجام آن ها در صورت مجلس الزامی است.» آئین نامه میانجیگری در تاریخ ۱۳۹۵/۰۷/۲۸ به تصویب هیات دولت و در تاریخ ۱۳۹۴/۰۹/۰۸ در هفت فصل و ۳۸ ماده به تصویب رئیس قوه قضائیه رسید. در گزارش نهاد ریاست جمهوری هدف از تصویب آئین نامه کاهش تصدی گری حکومت در حوزه قضا (قضازدائی)، احترام به کرامت و ارزش والای انسانی، افزایش مشارکت شهروندان و نهادهای مدنی در فرآیند عدالت کیفری (سیاست جنائی مشارکتی) و کاهش پرونده های قضائی، ذکر شده است.

در نظام حقوقی رومانی قانونگذار در قانون جدید آئین دادرسی کیفری مصوب ۲۰۱۴ و لازم الاجرا از تاریخ اول فوریه سال مزبور، موارد قابل ارجاع به داوری به شرح زیر می باشد: زدن یا خشونت های دیگر؛ جراحت های بدنی غیر عمدی؛ خشونت خانوادگی؛ تهدید؛ آزار؛ زنا؛ به عنف؛ حمله جنسی؛ آزار جنسی؛ نقض حق مسکن؛ نقض دفتر حرفه ای؛ نقض زندگی خصوصی؛ افشای اسرار حرفه ای؛ مجازات سرقت

مورد مکلف به اجرای برخی دستورهای موضوع ماده مذکور می کند. همچنین در صورت عدم اجرای تعهدات مورد توافق از سوی متهم بدون عذر موجه، بنا به درخواست شاکی یا مدعی خصوصی، قرار تعلیق تعقیب را لغو و تعقیب را ادامه می دهد.

های موضوع شکایت قبلی؛ سرقت؛ سرقت برای اهداف مربوط به خدمت؛ سوءاستفاده از اعتماد؛ سوءاستفاده از اعتماد در فریب طلبکاران؛ ورشکستگی ساده؛ ورشکستگی به تقلب؛ رهبری کلاهبرداری؛ تصاحب مال یافته شده یا حاصله بر اثر اشتباه مرتکب، فریب؛ فریب در امر بیمه؛ تخریب؛ اخلال در مالکیت؛ پشتیبانی و نمایندگی ناعادلانه؛ نقض اسرار مکاتبات؛ ترک خانواده؛ عدم رعایت تدابیر مربوط به مراقبت از صغار؛ جلوگیری از آزادی مذهبی (Acta Universitatis George Bacovia. Juridica).

۲- آثار و نتایج میانجیگری

۲-۱- پوشش ضعف نظام کیفری

ایده‌های مکاتب کیفری از دوره کلاسیک و دفاع اجتماعی و گرایش‌های نئوکلاسیک نتوانست اهداف غائی حقوق کیفری و مجازات‌های سنتی را در عمل به نتیجه برساند. آموزه‌های سزادهی، ارباب و همچنین اصلاح مجرم که دفاع اجتماعی بر اساس شرایط زیست‌شناختی، جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و فرهنگی بزهدار منادی آن بود، در این امر توفیقی نیافت (پرادل، ۱۳۹۶، ۱۱۶). کارآمدی سیاست قضازدائی و جرم‌زدائی و تئوری عدم مداخله پلیس در برخی موارد و احاله پرونده به نظام‌های اجتماعی دیگر و سیستم «مفید بودن تعقیب کیفرها» یا «موقعیت داشتن آن»^{۲۵} در مقابل سیستم «قانونی بودن»^{۲۶} تعقیب یا الزامی بودن آن که در نیمه دوم قرن بیستم مورد توجه سیاست‌گذاران جنایی قرارگرفت، (خزانی، ۱۳۶۵، ۸۱) در جرح و تعدیل سیاهه بزهداری و کاهش آمار پرونده‌های کیفری تاثیرگذار نبود.

به ناگزیر در موارد جرایم سبک با هزینه‌های قابل مسامحه، قانونگذاران به تحمل سیاست «عدالت کیفری مشارکتی»^{۲۷} و استمداد از نهادهای خصوصی در حل و فصل منازعات و کاهش بار دستگاه کیفری ترغیب شدند. نهاد میانجیگری بر این پایه در نظر گرفته شد و در عمل نارسائی و عدم کامیابی دستگاه عدالت کیفری را به منظور کاهش جرم و تثبیت عدالت، تا حد قابل قبول، ترمیم بخشید.

۲-۲- توجه به جایگاه بزهدیده در نظام عدالت کیفری

برخلاف نظام عدالت سنتی که در آن بزهدیده به عنوان وسیله‌ای در فرآیند تعقیب و رسیدگی محسوب می‌شد، در نظام عدالت کیفری ترمیمی، بزهدیده بخشی از برنامه پاسخ به چرایی وقوع بزهد و پیدایش مسیر جبران آن است و جای بزهدار در نظام سابق را می‌گیرد. تعدد مراجع دخیل در تامین این

25- The principle of Opportunity, L' opportunité de poursuite

26- The Principle of Legality

27- Participatory criminal justice

غایت و بررسی حدود آلام وارد به مجنی علیه و کیفیت جبران معنوی و مادی آن از اهداف عالی میانجیگری است.

۲-۳- ترمیم خسارات مادی بزه‌دیده

از نتایج ملموس سیاست جنائی «میانجیگری» امکان تأمین ضرر و زیان و خسارات بر جای مانده از بزه و احیای وضع مخدوش بزه‌دیده و امیدبخشی دوباره وی به زندگی است. بر اساس اعلامیه اولین کنفرانس بین‌المللی عدالت ترمیمی برای صغار، هدف عدالت ترمیمی، ترمیم لطمات بزه‌دیدگان و توزیع عدالت و امنیت در جامعه است (Farajih, 2002, 295). به دلیل این که در این فرآیند، طیف گسترده‌تری از خسارات شناسائی و مورد توجه قرار می‌گیرد و از ابزارهای متعددی مانند (اعلام معذرت‌خواهی، پشیمانی و ندامت، برگرداندن و استرداد اموال از دست‌رفته، امکان سرویس‌دهی و انجام کار برای بزه‌دیده و یا اشخاص موردنظر وی یا جامعه، مسئولیت‌پذیری و قبول اشتباه) استفاده می‌گردد، احتمال جبران و ترمیم خسارات بزه‌دیده بیشتر فراهم می‌گردد (عباسی، ۱۳۸۲، ۹۴).

۲-۴- جلوگیری از تکثیر پرونده‌های کیفری

در جریان رسیدگی به دعوای کیفری، چه بسا بزه‌کار با خرسندی از فرآیند طولانی دادرسی و ضعف سیستم و ساختار رسمی رسیدگی‌کننده و نیل بهتر به اهداف مادی و روانی موردنظر، آثار بزه ارتكابی را وخیم‌تر ساخته و یا طرق دیگری در این راه انتخاب نماید و متقابلاً بزه‌دیده نیز با ناامیدی از دهلیز تیره و طولانی دادرسی و سستی و ناپایداری قوانین حاکم و یا برخورد و واکنش نامناسب مامورین عدلیه، متوسل به عدالت خصوصی و برخورد قهری با بزه‌کار شود. اما فرآیند میانجیگری و حضور موثر بخش خصوصی و یاری آن‌ها کمک می‌کند این خطر تا حدی مرتفع شود و طرفین در فضای عاطفی و دوستی، محیط دیگری را تجربه نمایند. محیطی خالی از استرس و فضای «دیوان‌سالاری»^{۲۸} و برنامه‌ای توأم با احترام، اعتماد و اطمینان به یکدیگر. همین‌طور مرجع کیفری با فراغت از پرونده‌های ارجاع شده به میانجیگر، می‌تواند به پرونده‌های مهم‌تر با آسایش خاطر و مهلت مناسب رسیدگی نماید.

۲-۵- بازاجتماعی نمودن بزه‌کار

یکی از ایرادات وارد بر سیستم سنتی عدالت کیفری، انزوا و به حاشیه رفتن بزه‌کار بوده، به طوری که پس از صدور حکم محکومیت و سیاه شدن پرونده شخصیت وی، امکان احیای دوباره وی متعذر می‌شد. کاهش اعتماد به نفس و مشارکت بزه‌کار در جامعه و حس مسئولیت‌پذیری وی از نتایج برنامه سزادهی و مجازات

است، ولی عدالت ترمیمی و سیاست میانجیگری کمک می‌کند بازاجتماعی شدن بزهکار با تقلیل هزینه‌ها و تعدیل برخورد قهری و تبدیل آن به هزینه اخلاقی و احساس ندامت، ممکن شود.

۲-۶- پیشگیری از جرم^{۲۹}

در متن تمام برنامه‌های جرم‌شناسی جدید پیشگیری از جرم به عنوان بهترین راه حل برای مطلوب نمودن جامعه، صیانت از حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان، منظور شده و از جمله در سیاست‌های مبتنی بر میانجیگری، توجه به این امر و دستیابی به آن مدنظر بوده است. ترمیم شخصیت بزهکار، برقراری ارتباط منطقی و محترمانه بین وی و بزه‌دیده و تقویت حس فهم و مسئولیت‌پذیری بزهکار و بالمآل سازش و مصالحه بین طرفین بی‌تردید احتمال وقوع بزه دیگر در رابطه بین این دو را ضعیف ساخته و مانع از حضور بزهکار در محیط مجرمانه و تقویت اندیشه‌های بزهکاری می‌شود. دستگاه عدالت کیفری ما با پذیرش عملی این نهاد به وسع و سهم آن، می‌تواند وظیفه تا حدی مغفول شده پیشگیری از جرم (بند پنجم^{۳۰} اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران) را جامعه عمل ببوشاند.

۲-۷- سازش و مصالحه بزهکار با بزه‌دیده و جامعه

فرآیند میانجیگری ابتدا با برقراری امکان مواجهه دوطرف بزه و کاهش سطح نفرت و تنش فی‌ما بین و برقراری جلسات متعدد مذاکره در صورت توفیق و حصول نتیجه که بخشی از آن محصول عملکرد دقیق و درست خود میانجیگر است، با سازش طرفین اصلی‌ترین غرض و درست‌ترین هدف را تأمین می‌کند (Umbreit & Coates & Vos, 2001, 9). تجربه ثابت نموده سازش و مصالحه بین دو طرف دعوا (در تمام قالب‌های دادرسی مدنی، اداری و کیفری و در تمام نهادهای مستقر در پیکره سازمان قضائی اعم از نهادهای حقوقی و اداری) به مراتب آثاری مفیدتری از احکام عادلانه دارد. حکم عادلانه گرچه از تضييع حق متضرر از نزاع یا جرم جلوگیری می‌نماید اما در قلع ماده نزاع و از بین بردن دوباره فرصت تجاوز به حق دیگری یا انکار آن به طور قطع موثر نخواهد بود ولی سازش طرفین در منتفی شدن اصل نزاع، برقراری ارتباط سازنده بین طرفین یا حداکثر بدون درگیری آنان موثرتر است. میانجیگر کیفری تلاش می‌کند با نزدیک نمودن مقصود و منافع طرفین پرونده، در صورت پیشرفت برنامه کاری، در فضائی متأثر از عاطفه و تفاهم، مدارا و تحمل طرف مقابل، مصالحه و آشتی و الفت بین بزهکار-بزه‌دیده و بین بزهکار-جامعه را برقرار سازد.

29- Crime prevention-Prophylaxie criminelle

۳۰- اصل یکصد و پنجاه و ششم: قوه قضائیه قوه ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده دار وظایف زیر است: ۵- اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.

۲-۸- کاهش هزینه‌های دادگستری

دخالت نهاد میانج‌گری موجب می‌شود بخشی از هزینه‌های نظام عدالت کیفری که قاعدتاً می‌بایستی هدف برنامه پیشگیری از وقوع بزه و دیگر اهداف دستگاه حاکمیت شود، محفوظ بماند. تحقیقات گسترده‌ای در این زمینه صورت نگرفته اما قدر مسلم در هزینه‌های ناشی از تحقیق مقدماتی، تشکیل جلسات متعدد و صرف ابزار، وسایل و حقوق مستخدمین قضائی و اداری به نسبتی که به نهاد میانج‌گیری یا شخص میانج‌گر محول می‌شود، صرفه‌جویی می‌شود و برآورد این هزینه‌ها امکان‌پذیر است (Tony, 1999, 19).

۲-۹- کاهش موارد تعقیب و نرخ شکایات

میانج‌گیری بدون شک می‌تواند به عنوان یکی از راهبردهای کارآمد و موثر در کاهش موارد منجر به تعقیب مورد توجه و استفاده قرار گیرد. این رویکرد در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به عنوان یکی از شیوه‌های تنوع در پاسخ دهی به پدیده مجرمانه مورد توجه قانونگذار بوده است.

۳- موانع پیش‌روی میانج‌گیری

اقدام عملی شخص یا مؤسسه میانج‌گیری در حقوق خارجی مسلماً محصول چند دهه تحقیق و پژوهش، پیدایش راه‌ها و بستر مناسب عملی ساختن آن و وضع و برقراری مقررات مختلف در تبیین جایگاه این تأسیس، اشخاص واجد صلاحیت در آن، حوزه عمل و تاثیر اقدامات انجام شده و کیفیت کنترل آن بوده است. تصمیم دستگاه قانونگذاری ما در پذیرش این نهاد فی‌نفسه جای تقدیر و همراهی جامعه را دارد، اما خطر جدی در حیات حقوقی این نهاد و تأثیرگذاری تصمیمات صادر از آن قابل پیش‌بینی است. برخی از این مخاطرات می‌تواند به قرار زیر باشد:

۳-۱- مقاومت مقامات کیفری در پذیرش میانج‌گیری

استفاده از مشارکت شخص یا مؤسسه‌ای خصوصی در سامان‌بخشی به یک دعوی کیفری ممکن است با دید تردید و بی‌میلی مواجه شود. به خصوص که سابقه تاریخی نشان می‌دهد همواره مراجع قضائی به کارکرد مراجع خارج از دادگستری در بهبود و حل و فصل منازعات خوش‌بین نبوده‌اند و به این سبب اقبال و نظر مثبتی به آن‌ها نداشته‌اند. مقاومت نیروهای داخل عدلیه نسبت به حضور خانه‌های انصاف در پیکره قضائی حتی برای رسیدگی به دعاوی سبک، سبب تعطیلی موقت آن‌ها شده بود و همین دیدگاه در مورد شوراهای حل اختلاف هم وجود داشت. به طوری که پذیرش واقعی این نهاد شبه‌قضائی که بخش قابل‌توجهی از آن برخلاف فلسفه بنیادین اش محصول تصمیمات و دخالت خود دادگستری است، از سوی قضات و مراجع قضائی با اکراه صورت گرفت. دادگستری نیز همواره تمرکز خود بر این نهاد را بیشتر نموده به طوری که در حال حاضر تصمیمات اتخاذ شده در شعب شورا با

امضاء و تأیید قاضی مشاور رسمیت می‌یابد. از این رو بیراه نیست که در آینده همین اکراه و ناخرسندی نسبت به نهاد نوپای میانجیگری معطوف شود و اولین مانع جدی پیش‌روی ظهور این نهاد و بروز ظرفیت و خلاقیت آن از ناحیه خود مراجع قضائی از منشاء عدم رغبت، اعتماد و ارجاع امر به ایشان، به وجود آید. به ویژه آن‌که برابر ماده ۸۲ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ «مقام قضائی می‌تواند برای حصول سازش بین طرفین، موضوع را با توافق آنان به شورای حل اختلاف یا شخص یا مؤسسه‌ای برای میانجیگری ارجاع دهد» و قید می‌تواند متضمن الزامی برای مقام کیفری نیست.

۳-۲- بی‌اعتمادی طرفین دعوی کیفری

رازداری و «محرمانگی»^{۳۱} از خصوصیات حتمی رسیدگی کیفری است که در فرآیند میانجیگری هم در زمره مرسوم‌ترین اصول است. توجه شایسته بر منافع و حقوق دوطرف ماجرا و وابستگان آن‌ها که غیرمستقیم از بزه متأثر شده‌اند رابطه مستقیمی با رعایت اصل محرمانه بودن گفت‌وگوها و نتایج ملاقات‌های دوطرف دارد، به گونه‌ای که بزه‌دیده و بزه‌کار بدون وا همه و نگرانی تمام دغدغه‌ها، خواسته‌ها و حتی عواطف و احساسات خود را نزد مرجع مورد اعتماد بروز دهند. البته انتقال اطلاعات به دست آمده به طرف مقابل در محدوده‌ای که صادرکننده اجازه داده یا حصول نتایج امر را تسهیل سازد، استثنائی به اصل محرمانه بودن است.

در هر حال فقدان اصل رازداری اطراف اختلاف را به عدم تمایل در انعکاس نطفه نظرات خود چه در جلسات مشترک و چه جلسات خصوصی سوق می‌دهد. این خودسانسوری و عدم ارائه اطلاعات مانع روشن شدن زوایای پنهان اختلاف طرفین و کارآمدی میانجیگری می‌شود (Bass 1994, 24). ترس از شیوع راز و اسرار خصوصی می‌تواند مانع جدی در اعتماد طرفین اختلاف به شخص یا مؤسسه میانجیگر شود، اگرچه گذشت زمان و حضور موفقیت‌آمیز این نهاد به تدریج در بهبود این وضع موثر خواهد بود. ماده ۲۰ آئین‌نامه میانجیگری در امور کیفری تصریح دارد؛ میانجیگر نسبت به حفظ تمام اطلاعات و اسراری که از طرفین در جریان میانجیگری به دست می‌آورد، حسب مورد مسئول است و ماده ۲۲ بر محرمانه بودن تمام اطلاعات و اظهارات طرفین تأکید دارد. طبق قانون جدید آئین دادرسی کیفری رومانی که از اول فوریه ۲۰۱۴ لازم‌الاجراء شده «میانجی باید موقع میانجیگری در امور کیفری مقررات مندرج در قانون جدید آئین دادرسی کیفری را مورد توجه قرار دهد: مطابق ماده ۱۶ به مواردی که مانع از شروع به تعقیب و رسیدگی‌های کیفری می‌شوند می‌پردازد. طبق این ماده در موارد زیر پرونده کیفری به حرکت در نمی‌آید و

اگر به حرکت درآمد امکان پیگیری آن وجود نخواهد داشت: در مواردی که شاکی از شکایت خود اعراض می کند، در مواردی که اعراض از شکایت مسئولیت کیفری را از بین می برد یا بین طرفین مصالحه صورت می گیرد یا توافقنامه میانجیگری منعقد شده باشد. مطابق ماده ۲۳ در معامله، میانجیگری و تصدیق ادعاهای مدنی: طی رسیدگی کیفری با توجه به ادعاهای مدنی، ممکن است متهم، به عنوان خواننده دعوی مدنی و خواهان توافق به میانجیگری داشته باشند. مطابق ماده ۸۱ در موارد مقرر در قانون بزه دیده می تواند درخواست میانجیگر کند. مطابق ماده ۸۳ در طی رسیدگی کیفری متهم از حقوق زیر بهره مند خواهد بود: حق بهره مندی از یک میانجیگر و حق آگاه شدن از حقوق خود. ماده ۱۰۸ به اعلام حقوق و تکالیف متهم اشاره می کند. مرجع قضائی باید به امکان انعقاد توافقنامه میانجیگری در طی تعقیب کیفری به عنوان نتیجه پذیرش تقصیر و فرصت بهره مندی از تخفیف مجازات را در نتیجه پذیرش اتهامات برای متهم فراهم کند.

۳-۳- فقدان مهارت، تخصص و کارآمدی میانجیگر

تصدی مأموریت گفت و گو و مذاکره بین دو طرف اختلاف با نگرش آلوده به خصومت و نفرت در هر دو سو و نزدیک ساختن مواضع ایشان و فصل خصومت و یا ارائه راههای جبران خسارت، مستلزم مهارت و تبحر کافی است. برای یافتن شرایطی که از میانجیگر انتظار می رود، می توان به آئین نامه میانجیگری در امور کیفری رجوع نمود. در ماده ۷ معتمدان محلی یا دانش آموختگان رشته های مختلف علوم انسانی حول موضوعات اجتماعی، حقوقی و فقهی مطرح شده اند و ماده ۱۰ اشخاص واجد صلاحیت را برای تصدی این امر معرفی می کند. به طور قطع بیان این مقدار به منظور حصول شرایط قانونی و امکان توفیق در مأموریت میانجیگری کافی نخواهد بود. فی المثل طی دوره آموزش از سوی یک معتمد محلی با اعتبار و وثاقت حداقلی در تصدی میانجیگری اتهام مستوجب دو سال حبس تعزیری نتیجه بخش نخواهد بود. قطع نظر از آن که امکان کسب تخصص طی یک دوره آزمایشی آن هم بی آن که میزان دوره و کیفیت آموزش روشن باشد، برای یک معتمد محلی یا حتی دانش آموخته رشته علوم تربیتی متصور نمی باشد. از سوئی چگونگی نظارت بر فعالیت میانجیگرها و کنترل عملکرد آن ها و جلوگیری از تالی سوء بر رفتار و مناسبات آن ها با طرفین اختلاف به قدر بایسته در مقررات تبیین نشده و تضمین نگردیده است.

۳-۴- طولانی شدن جریان تحقیقات مقدماتی و رسیدگی کیفری

ارجاع اختلاف به نهاد یا شخص متخصص میانجیگر و تعویق رسیدگی کیفری برای مدت سه ماه و حتی امکان تمدید این مدت تا سه ماه دیگر برابر ماده ۸۲ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ می تواند سبب طولانی شدن جریان تحقیقات مقدماتی شود و چه بسا گذشت این زمان موجب امحاء دلایل و مواضعه متهم با گواهان یا اشخاص دیگر و صعوبت کار مرجع کیفری در حصول نتیجه شود. هر چند در صورت

توفیق میانجیگر، محلی برای چنین دغدغه‌ای وجود ندارد. لیکن نگرانی از عدم حصول نتیجه توسط میانجیگر و لطمه خوردن به اصل سرعت در جریان تحقیقات مقدماتی و لحاظ خصوصیات ویژه آن، تردید و تشویش خاطر مقام کیفری را در کاربرد این تأسیس به دنبال خواهد داشت. به طور کلی «جامعه سویل»^{۳۲} در این سرزمین نقش بارز و سازنده در حل مناقشات فرهنگی و اجتماعی را به خوبی بازی نمی‌کند و یا مجال شایسته در اختیارش نیست. به خصوص در حوزه قضا که حساسیت و محدودیت‌های خاصی دارد. اما به هر حال قدم جدی در رسمیت قانونی این نهاد برداشته شد و امید به موفقیت آن فراوان است و نگرانی‌ها تاب معارضه با اهداف و ظرفیت کارکرد این تأسیس را ندارد.

نتیجه

ناتوانی نظام سنتی عدالت کیفری در بهبود وضعیت ناشی از بزهکاری و کاهش سیاهه رفتارهای ناهنجار و ظهور اندیشه‌های جدید بر محور عدالت کیفری ترمیمی، از دهه ۱۹۷۰ میلادی گفتمان تازه «میانجیگری» را وارد سیاست جنائی و تدریجاً مهم‌ترین اسناد بین‌المللی، منطقه‌ای و متون قانونی کشورهای مختلف نمود. پذیرش رسمی این نهاد و توفیق نسبی آن در تعدیل پرونده‌های کیفری و ترمیم خسارات ناشی از بزهکاری، قانونگذار ایران را نیز ترغیب نمود تا از ظرفیت بخش‌های خصوصی و سازمان‌های مردم نهاد^{۳۳} در فرآیند دادرسی بهره‌مند شود. مقنن بعد از اعتماد به این تأسیس در فرآیند دادرسی مدنی از جمله تأسیس شورای حل اختلاف و نهاد داوری، این بار حضور بخش خصوصی در بخشی از فرآیند دادرسی کیفری را به رسمیت شناخت. در ماده ۸۲ قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به مقام قضائی کیفری تفویض اختیار شده تا در جرایم تعزیری با مجازات‌های درجه شش، هفت و هشت که قابلیت تعلیق دارد، با موافقت بزه‌دیده یا مدعی خصوصی و بزهکار موضوع مطروح را به شخص یا نهاد میانجیگر به منظور سازش بین طرفین ارجاع دهد. میانجیگر می‌تواند ظرف سه ماه تفاهم بین طرفین را در پرتو مذاکره و گفت‌وگو و ارائه نصایح لازم و پیشنهادات مقتضی برقرار ساخته، نتیجه کار خود را به مقام ارجاع‌دهنده انعکاس دهد. در صورت اقتضاء مدت سه ماه برای یک‌بار دیگر قابل تمدید خواهد بود.

مشارکت میانجیگر در فرآیند کیفری و کمک به دستگاه عدالت کیفری هر چند آثار و نتایج مطلوبی به دنبال دارد و از جمله در ترمیم بهتر خسارت مادی حاصل از بزه، بازاجتماعی شدن متهم و بازگشت

32- Société civile - civil society

33- N.G.O

وی به جامعه و آشتی بین دو طرف دعوای کیفری و کاهش آمار و سیاهه بزهکاری سازنده خواهد بود، لیکن به سبب وجود برخی موانع ساختاری و ذهنی حضور فعال و توفیق عملکرد این تأسیس تضمین شده نیست. موانعی چون فقدان بستر مناسب فرهنگی و اجتماعی در جامعه ایرانی، اعتماد پایین مستخدمین قضائی به عملکرد مثبت بخش خصوصی در تحقق اهداف عدالت کیفری و ریسک بالای مشارکت ایشان در این مأموریت، عدم مهارت و تخصص کافی میانجیگر در مدیریت پرونده و ظرافت دادرسی کیفری، می‌تواند ضریب موفقیت این تأسیس را کاهش دهد. با وجود همه موانع و نگرانی‌ها در امکان توفیق میانجیگر و تأثیرگذاری وی در تحقق اهداف ارزشمند عدالت کیفری و عدالت کیفری ترمیمی، اعتماد دستگاه عدالت کیفری و پاسخ مثبت دستگاه قانونگذاری درخور تحسین بوده و همکاری مقامات کیفری و اعطای فرصت مناسب، آینده روشنی از این اعتماد را ترسیم خواهد نمود.

منابع

- قرآن کریم

فارسی

- آشوری، محمد، ۱۳۹۵، **آئین دادرسی کیفری**، جلد اول، تهران، انتشارات سمت.
- آنسل، مارک، ۱۳۹۵، **دفاع اجتماعی**، ترجمه دکتر محمد آشوری و دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، انتشارات گنج دانش.
- پرادل، ژان، ۱۳۹۶، **تاریخ اندیشه‌های کیفری**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، انتشارات سمت.
- خزائی، منوچهر، ۱۳۶۵، سیستم قانونی بودن و سیستم موقعیت داشتن تعقیب کیفری، **مجله تحقیقات حقوقی**، شماره ۲.
- دلماش مارتی، می ری، ۱۳۹۵، **نظام‌های بزرگ سیاست جنائی**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، جلد اول، تهران، انتشارات میزان.
- رایجیان اصل، مهرداد، ۱۳۸۱، **بزه‌دیده در فرآیند کیفری**، چاپ اول، تهران، انتشارات خط سوم.
- لازرژ، کریستین، ۱۳۹۶، **سیاست جنائی**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، نشر یلدا.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۷۵، سیاست جنائی سازمان ملل متحد، **مجله تحقیقات حقوقی**، شماره ۱۸.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید، ۱۳۹۷، **دانشنامه جرم‌شناسی**، تهران، انتشارات گنج دانش.
- عباسی، مصطفی، ۱۳۸۲، **افق‌های نوین عدالات ترمیمی میانجیگری کیفری**، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشور.
- گرشاسبی، اصغر، ۱۳۸۸، **هنر و فن میانجیگری**، چاپ اول، تهران، انتشارات مهاجر.

لاتین

Bonafé-Schmitt, J.-P., La médiation: une justice douce. Paris: Syros-Alternatives, 1992.-

- umbreit & coates& vos, The impact of victim offender mediation: two decades of research, 2001.
- Toney f Marshal: Restorative Justice An overview. Home office. London.1999.
- CF.Guilbot (m) , Rojave(s.), La participation du Ministere public a La Mediation, In Archives de politique criminelle, 1992.
- Lazerges (ch.), Essai de classification des procedures de mediation, In Archives de politique criminelle, 1992.
- David Miers; International Review of Restorative justice. Crime Reduction Resarch series paper 10 . Home office policing and reducing crime unit london 2001.
- Farajiha Gazvini, Mohammad, Police protection to victims of crime, deep&deep publications, Rojouri Garden, New Dehli, 2002.
- Jossey, Bass, 1994 :Baruch Bush,Robert A,Folger. Joseph P. The Promise of Mediation, Sanfransisco.
- Zehr, H., Changing Lenses: A New Focus for Criminal Justice. Scottdale: Herald Press, 1990.

اسناد بین‌المللی

- Ecosoc Res. 1992/26 ad.Pted 28 july 1999. "Development and Implementation of Mediation and Restorative justice measures in ceiminal justice."
- Ecosoc Res.2000/14. U.N Doc. E/2000/INF/2/Add.2at 35(2000)"Basic principle on the use of Restorative justice programs in criminal Matters"
- Recomondation. NoR(85) the position of the victim in the framework pf ceiminal law and procedure.
- COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS. Rec.No.R(92)17 consistency in sentencing.

قوانین

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- قانون تشکیل خانه انصاف مصوب ۱۳۴۴
- قانون خانه انصاف مصوب ۱۳۵۶
- قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳
- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
- قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲
- آئین‌نامه اصلاحی قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱

Legal Civilization

Biannual No.9/Fall 2021 & Winter 2022

ISSN:2783-1841
ISSN:2783-1922

- Review of Legal Solutions for Mining and Trading of Digital Currencies: Legal Gaps and Solutions*SHima Naderi, Majid Motallebi
- Analysis the Jurisprudential Principles of Torture and Delay at Implementation Preemption *Morteza Rahimi
- Achievements and Challenges of Multiplicity and Recidivism in the Law on Reducing the Punishment of Imprisonment Imposed in 2020 with a Practical Approach*Abolfath KHaleghi, Zahra Mirzaei
- Review of Technology Transfer Contract in Iranian Subject Law*Afshin Mojahed
- Explain the Principle of Information in the Light of the Previous Consent Procedure of the Rotterdam 2003 Convention*Mohammad Mobini Far, Marziyeh Fathi Bornaji
- The Position of Dispute Resolution Commissions in Lawsuits between the Islamic Revolutionary Guard Corps and Tehran Municipality*Mohammadreza Yazdi, Mojtaba Salek Razi
- the effects and conditions of retrial in Iranian and French lawani, Mohammad Reza Burbur
- Effects of Divorce on the Law of Iran, France and the United Kingdom *Maisam Sobhani
- Analysis of Child Rights in Iran: Review of the National Body Convention of Rights of Child Based on the Universal Convention of the Rights of the Child *Maryam SHA'ban
- The Relationship between Insult and Freedom of Expression in the Light of the Islamic Penal Code and the Press Law*Amirhossein GHazaei Alamdari
- Principles and Rules Governing Professional Ethics in the Legal Profession *Rostam Ali Akbari, Yasser SHakeri
- Religious Pluralism in the Islamic Penal Code*Mohsen Hamidipour
- Effects and Conditions of Absentee Proceedings in Iranian and French Law Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Mostafa Afzali Goroh
- Criminal Responsibility of Governments for Environmental Crime in the Light of Regional and International Cooperations*Sajad Tayebi
- Analysis of the performance of the International Court of Justice in the case of violation of the 1955 Amity Agreement between the Islamic Republic of Iran and the United States of America*Mohammad Setayesh Pur, Eisa Poodat
- Conceptual and Philosophical Challenges of Terrorism in Confrontation of Human Rights Nourooz Kargari
- Economic Analysis of the Externality of Property use by Comparative Study of Iranian Law Yadullah Dadgar, Akram Ehsani
- Functions and Challenges of Mediation in Iran (Looking at Some European Countries and International Documents)*Sayyed Abbas Mousavi
- Privacy in the Legal System of Iran and Islam*Ali Akbari, Mahdi Falahian
- Prisoners' Rights from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law with a look at International Documents*Gholamreza Izadpanah, Vajehe Izadpanah
- Analysis of the Assassination of Iranian Nuclear Scientists from the Perspective of Domestic and International Law*Mohammad Khalil Salehi, Mohammad Salmani Farahmand
- Effects of Life Insurance Contract from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law Sayyed Sajad Khalooei Tafti
- Protecting Agency Judges in an Age of Politicization: Evaluating Judicial Independence and Decisional Confidence in Administrative Adjudications*Reza Tajarlou, Mohammad Javad Shafaghi, Fatemeh Mafi
- the Rights of Victims and Offenders in the French Criminal Procedure Criticisms and Challenges Sadegh Fetili, Ebrahim Moghdam
- Review and Analysis of the Obligation to Observe Caution in Common Law Rezahosain Gandomkar, Farzad Karami kolmoti
- A Comparative Study of Crime Cost Assessment in Criminal Law and Shiite Jurisprudence Esmaeil Kashkoulain, Mahdi Naghavi
- An Introduction to the Theory of Legal Personality in Imami Jurisprudence*Sayyed Alireza Amin
- Examining the Pillars of Civil Liability of Municipalities in Judicial Procedure Sayyed Vahid Mirmezami, Faezeh Bahador
- Compensation for Innocent Convicts in the Law of Iran and America Ahmadreza Kenarkoohi, Salameh Abolhasani
- Research on the Importance of Offer in Iranian Civil Law and the UNIDROIT Principles Morteza Javan Sarand